

4. Глузман О.В. Тенденції розвитку університетської педагогічної освіти в Україні: Автореф. Дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. – К., 1997. – 34 с.
5. Кондратюк О.П., Колесник І.Г., Баєв Б.Ф., Ніколенко Д.Ф. Педагогічні університети та лекторії (Положення, примірні тематичні плани та програми). – К., 1961. – 63 с.
6. Кружок лекторов-педагогов. Обзор деятельности кружка по организации курсов в 1919 году. – Москва: Типография А.П.Яроцкого, 1920. – 7 с.
7. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г.Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.
8. Луговий В.І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні (теоретико-методологічний аспект): Автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. – К., 1997. – 48 с.
9. Отчетъ о временныхъ педагогическихъ курсахъ при управленіи округа для подготовки учителей и учительницъ среднихъ учебныхъ заведеній. 1911 – 1912 уч.годъ. – Київ: Типографія Т-ва И.Н. Кушнарєвъ и К°, 1913. – 71 с.

УДК 37.036:78

М.В. Петрус

ЗМІСТ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОРОБКУ ЗАКАРПАТТЯ

Проаналізовано творчі здобутки закарпатських освітніх діячів (друга половина XIX – 30-ті роки XX століття) в аспекті дискусійної проблеми статевого виховання дітей у родині.

Creative achievements of the Transcarpathia teachers (second half XIX – 30-th years of XX century) in aspect of a debatable problem of sexual education of children in family are analysed.

Постановка проблеми. Первинна роль у статевому вихованні дітей, прищепленні культури міжстатевих взаємин, соціалізації сексуальності людини відводиться родині з її чималим виховним потенціалом, яким необхідно раціонально розпорядитися. Саме тому між дітьми та батьками повинна панувати атмосфера особливої довіри та делікатності. Адже, статево виховання – це, перш за все, моральна підготовка дитини до розуміння нею незримого життя дорослих.

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Питання статевого виховання, зважаючи на його значущість, складність і своєрідність, завжди було в полі зору вчених (П.Блонський, Г.Ващенко, А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.) і понині являється одним із найбільш дискусійних і суперечливих в історії педагогіки. На ярмарку фізіологічно-педагогічних поглядів людство не полишає сперечатися у правильності розв'язання цієї проблеми, перманентно породжуючи нові методи та прийоми її вирішення. А методика вивчення будь-якої проблеми, як відомо, передбачає включення історії до структури її розв'язання. Тож звернемося до витоків статевого виховання у родині в одному з регіонів України, а саме на Закарпатті.

Мета статті – проаналізувати зміст статевого виховання в історико-педагогічному доробку освітніх діячів Закарпаття (друга половина XIX – 30-ті роки XX століття).

Виклад основного матеріалу дослідження. На теренах Закарпаття проблема статевого виховання вперше порушувалася педагогом О.Духновичем, однак на конкретну наукову основу покладена **М.Скоржепою**, уродженцем Чехословацької республіки. Із серією статей “Полове воспитанія”, перекладених на руську мову Т.Паржізковою, закарпатці мали можливість ознайомитись у журналі ужгородського видавництва “Учитель” (1927-1929 рр.).

Чоловіча та жіноча статі, за переконанням М.Скоржепи, після народження довгий час не проявляються ні психічно, ані сексуально. Але хибно було б вважати, – вів далі вчений, –

що у малих дітей взагалі не виникає статевий інстинкт. Часто він проявляється навіть у наймолодших у вигляді ерекції та онанізму. У нормальних дітей такі проявлення являються, за звичай, евентуальними та іррегулярними. Якщо ж дитину “гонить до сего внутрішня потреба”, то в такому випадку, підкреслював М.Скоржепа, маємо перед собою передчасний сексуальний розвиток (гіпергеніталізм), викликаний неправильною функцією “пубертної” залози або іншими порушеннями у гормональній системі. Коли статевий інстинкт починає “продиратися на психічний форум” не тільки фізично, фізіологічно, але й душевно, еротично, то в цей час діти починають відчувати “темні, непояснимі схильності до дітей другої статі, але часто і до дітей своєї статі [6: 14-15]”.

Усі дитячі сексуальні відхилення **О.Духнович** вважав наслідками неправильного статевого виховання, насамперед у родині. Вони призводять до передчасного виснаження, серйозно підриваючи фізичне і моральне здоров'я дітей. Педагог виділяв такі причини статевого відхилень: бездіяльність, ледарство та самотність. Він визначав також їх зовнішні ознаки: засмученість, замкнутість, слабкість дитини. Для попередження виникнення статевого відхилень, будитель закликав батьків та педагогів консолідовано дбати про організацію відпочинку підлітків, урізноманітнювати їх види та форми діяльності [2].

О.Духнович окреслював і таку проблему дітей і підлітків як онанізм, даючи чіткі поради щодо його запобігання: займати максимум свобідного часу дитини, відправляти спати не раніше певного часу, коли дитина оптимально стомлена [2].

Формування статевої зрілості обох статей у досліджуваній період, – згідно публікації під назвою “Бесіда съ родителями” у журналі Учительського Товариства Підкарпатської Русі “Народна школа” (№3, 1937-1938 рр.), – відбувалось у фазі від 12-13 до 16-17 років (так званий пубертатний вік) [5: 5]. Відомо, що в цей час у підлітків зростає інтерес до протилежної статі, збільшується статевий потяг, що призводить до глибокої зміни всього процесу психічного розвитку, виявлення справжнього вибуху непокори, важковиховуваності, переживання внутрішнього невдоволення, зниження продуктивності навчальної діяльності, антигігієни тіла. Аби не дати розвинути всім негативним проявам підліткової кризи, батьки мали бути обізнаними з особливостями розвитку підлітків, адже вони потребують особливої уваги, люблячого і терпеливого ставлення до себе. До цього першовихователів закликали закарпатські мислителі.

Хоча сучасна доба категорично заперечує тезу про те, що статеве виховання дитини потрібно починати у пубертатному віці, все ж, в історії педагогіки знаходимо чимало поборників, які ортодоксально доводили право на існування даного твердження. До цієї когорти відносимо і педагога Закарпаття **А.Карабелеша**, погляди якого в першій половині ХХ століття опинилися під ідеологічним тиском. У своєму педагогічному доробку він зауважував, що дитина, зважаючи на свою повсюдну зацікавленість, ще в ранні роки неодмінно торкнеться “сімейного питання”, адже їй чимскоріше хочеться знати, звідки і як вона з'явилась на світ. На цьому етапі батькам треба бути мудрими та обачними педагогами, зуміти розумно їй відповісти, не вдаючись до статевого подробиць. Ніколи не можна залишати дитячі питання, – ратував педагог, – без відповідей. Пояснення мають бути легкі, прості і доступні розумінню дитини. Її не можна обманювати, бо відтак зіпсується у неї погляд на нові поняття [3: 11].

Хочеться виокремити слушне твердження А.Карабелеша про те, що батьки повинні розвіяти алегоричний міф про народження дитини, тим паче, ні в якому разі не навіювати його вихованцю, розповідаючи про оманливий казковий світ лелек, мисливців, волоцюг, які, буцімто, приносять дітей із далеких країв. І тільки в пубертатному віці, коли дитина почне статево дозрівати, – дійшов однозначного висновку педагог, – треба їй ґрунтовно розповісти все не лише про сімейне життя, але й про статеві хвороби, щоб потім цим питанням не прийшлося учитись у зіпсованих життям друзів, або ж ще гірше, на особистому гіркому досвіді. Інформація, яка повідомляється дитині, повинна знаходитися на доступному розумовому рівні, бути природною за характером, з акцентом на моральну сторону, цікавою і досить вичерпаною, коректною за формою, навіть якщо запитується що-небудь не цілком

пристойне. Дитина має бути задоволена поясненням, в результаті чого не шукатиме інших джерел інформації. Правильно здійснюване статеве виховання є важливим чинником підготовки до самостійного життя, у тому числі і до сімейного [3: 12].

Характерною ознакою в часи чехословацького панування на карпатських теренах, підміченою А.Карабелешем, було те, що у більшості бідних домівках батьки не тільки мешкали, а й спали в одній кімнаті і на одному ліжку з дітьми. Діти, звісна річ, ставали очевидцями найінтимніших картин. “Вони, як мавпи, намагаються наслідувати їх; влаштовують весільні ночі і автоматично приходять до передчасних сексуальних злочинів, що шкідливо впливають на все подальше життя. Такі діти, стверджував педагог, швидко втрачають інтерес до колишніх життєрадісних занять; в школі із кращих учнів раптово стають найгіршими. Вони усамітнюються від дитячого товариства і будують свій замкнутий недоступний світ, поглиблюються в самих себе, в морок нових фантазій. Починають брехати батькам навіть у дріб’язкових справах. Переживають тяжку кризу [3: 12]”.

Публіцист, надаючи рекомендації батькам, як діяти у таких випадках, виділив такі надзавдання: перш за все намагатися усунути шкідливе для дитини зовнішнє оточення, відвернути її увагу від зустрічей із зіпсованими друзями і привернути до інших занять: спорту, ігор, навчання, купання; пильнувати за всіма її проявами, не допускати байдикування, бо саме тоді вона знову задумується, поглибитися у колишній утопічний світ і буде грішити з подвійною рушійною силою [3: 12].

В іншому ракурсі, ґрунтуючись на постулатах богословської науки, звертався до досліджуваної проблеми і шанований народом священнослужитель та педагог **А.Волошин**. Низку педагогічних питань трактував у рамках так званого гармонійного виховання статевих відносин. Він, зокрема, зазначав, що в цій справі першу науку повинна подати мати. Ще в ранньому віці треба якнайдоступніше донести до дитини постулати здорової статевої етики. Грішать проти природного розвитку дитини та її морального виховання, – ствердно зауважував А.Волошин, – ті батьки, які так звані “статеві просвіщення” хочуть застерегти її від тілесних небезпек. Однак, дитина може бути всебічно ознайомлена з цією сферою, знати всі правила гігієни і наслідки статевих зносин, але може не встояти проти передчасних тілесних спокус, бо не має певної сили волі. А батьківські “просвіщення” тільки ще більше роз’ятрять статеві інстинкти, уб’ють у молоді почуття сорому, і, певна річ, не прибавлять необхідної сили волі [1].

А.Волошин радив батькам: якщо дитина, тілесно провинившись, не відчуває “ґризоти сумління” і не виступає проти своїх статевих інстинктів, у таких випадках треба вчасно пояснити їй природний закон про те, що вона не може будь-що робити зі своїм тілом, а тільки те, що дозволяє Бог. А хто робить інакше, – наголошував богослов, – противиться закону Божому і закону природному.

А.Волошин писав, що певні (інтимні) частини тіла слід “удержувати прикритими”. Не гоже чинять ті діти, які їх оголюють, і ті, які слухають, або самі говорять про них не так, як звелів Бог. А тих, які вже “впали в боротьбі против полових небезпек, треба наповнити надією на поміч Божу, довірієм до самого себе [1]”, – ратував вчений. Будучи священником, А.Волошин визначав надприродні засоби, які, на його думку, допоможуть молоді утримуватися від статевих спокус. Це, насамперед, молитва, сповідь і причастя.

Отже, квінтесенцією поглядів А.Волошина на процес статевого виховання являється акцентована ним теза про те, що для порятунку дитини від статевих небезпек недостатньо одного “ви розуміння” (усвідомлення). Ефективність цього процесу бачив тільки за умов розвитку у неї “сили волі, почуття стиду, гартованя тіла, образования характеру, доброї лектури [1]”.

Деатовану проблему з медичної точки зору розглядав **М.Мандзюк** у праці “Про полові хвороби” (1936 р.). Він ратував на те, що період статевого дозрівання є “границею віку”, в якому молодь опиняється на порозі нових, незвіданих ними життєвих проблем. Цей період є надзвичайно важливим, а для реалізації життєвих завдань часто і вирішальним [4: 28].

Статеве життя згідно моральних і суспільних засад найкраще впорядковане у чесному та порядному подружньому і родинному житті, бо “лише в нім сповняються надії й туга за любов’ю й щастям [4: 29]”. Саме подружжя є оберегом здоров’я й щастя всіх нащадків. Воно цілком справедливо вважається святим, природним, а рівночасно й високоморальним зарядом суспільності. Здоровий розвиток народу неможливий без здорового родинного життя [4: 29], – читаємо у праці М.Мандзюка.

Кожна молода людина мусить бути просякнута свідомістю того, що вона морально відповідальна за своє статеве життя, повинна підпорядковувати свої прагнення, жадоби вищим цілям, на які відважилась розумом, постійно пам’ятати про своє власне здоров’я та здоров’я свого покоління [4: 28].

Таким чином, правильне статеве виховання є основою підготовки підростаючого покоління до сімейного життя. Виховання культури стосунків статей – запорука міцної й щасливої родини.

Висновок. Порушуючи антиномічне питання статевого виховання, педагоги Закарпаття другої половини ХІХ – 30-х років ХХ століття все ж не відзначалися нетривіальними підходами чи екстраординарними порадами, не шукали чудодійного рецепту, а висловлювали близькі своєму світогляду апостеріорні сентенційні істини визначних попередників. І хоча в реаліях сьогодення деякі аспекти їх оцінок та суджень уже анахронічні і не так актуальні, однак сама їх сутність аподиктична, має вагоме виховне та пізнавальне значення і для нинішньої генерації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошин А. І. Педагогіка полового життя й катехит / Августин Іванович Волошин // Педагогічна методологія. Книга І. Методологія навчання. – Прага: Укр. в-во “Пробоем”, 1943. – 208с.
2. Духнович А. В. Народная педагогія в пользу училищ и учителей сельских: Ч. 1 / Александр Васильевич Духнович. – Львов, 1857. – 91с.
3. Карабелешь А. В. Семья и воспитание молодежи со взглядом на карпаторусскія обстоятельства. Ч.1 / Андрей Васильевич Карабелешь // Народна школа. – 1935-36. – №5. – С.7-12.
4. Мандзюк М. Про полові хвороби / М. Мандзюк. – Ужгород, 1936. – 32с.
5. Педагогъ. Беседа съ родителями / Педагогъ // Народна школа. – 1937-1938. – Р. ХVІІ, №3. – С.3-5.
6. Скоржепа М. Полове воспитаня / Милослав Скоржепа; [пер. з чеської Т.Паржізкової] // Учитель. – 1928. – Р. ІХ, №1. – С. 14-18.

УДК 37.032

О.С. Радул

ІГРАШКИ ДІТЕЙ СХІДНИХ СЛОВ’ЯН (VI – XIII СТОЛІТТЯ)

У статті на основі археологічних, історико-культурних, народознавчих джерел аналізуються іграшки дітей давніх східних слов’ян VI – XIII століть, які виготовлялися з різних матеріалів.

It is analysed, on the basis of archaeological, historico-cultural, ethnological sources, the children’s toys of the ancient eastern Slavonian nations of VI – XIII centuries which were made of different materials.

Народна іграшка, як і інші види народної творчості традиційного, аутентичного фольклору, зберігає в собі, доносить до наших днів і опосередковано передає нам інформацію про основні принципи життєдіяльності людей минулих століть – працю, відпочинок, свята, обряди, ритуали. В основі народної іграшки лежать ті ж самі міфологічні